

ZIELONOGÓRSKIE SEMINARIA JĘZYKOZNAWCZE
BLISKIE OTOCZENIE CZŁOWIEKA. LEKSYKA, TEKSTY, DYSKURSY**Dominik Judek**

Uniwersytet Zielonogórski

**PORÓWNIANIA PRZYRODNICZE W POWIEŚCI
OLGI TOKARCZUK *PROWADŹ SWÓJ PŁUG
PRZEZ KOŚCI UMARŁYCH****

Olga Tokarczuk jest autorką uznaną nie tylko w Polsce, ale również za granicą. Mówi się o niej, że jest nieporównywalna¹, nazywa fenomenem literackim². Jest laureatką prestiżowych nagród krajowych (m.in. dwukrotnie zdobyła Nagrodę Nike), a także międzynarodowych: The Man Booker International Prize oraz Nagrody Nobla w dziedzinie literatury. Pierwszą z tych nagród otrzymała za powieść *Bieguni* w 2018 r. W 2019 r. książka *Prowadź swój pług przez kości umarłych* również została nominowana do Bookera. W tym samym roku pisarka otrzymała Nagrodę Szwedzkiej Akademii za „narracyjną wyobraźnię, która wraz z encyklopedyczną pasją reprezentuje przekraczanie granic jako formę życia³. Owo przekraczanie granic, objawiające się w twórczości Tokarczuk na wielu poziomach, można odnieść również do charakterystycznej dla jej pisarstwa przenikania świata ludzkiego i świata przyrody. W wykładzie noblowskim padają znamienne słowa, które wyrażają *credo* autorki w odniesieniu do relacji człowiek – natura; zacytujmy:

[...] zwierzęta były tajemniczymi, mądrymi i samoświadomymi istotami, z którymi łączyła nas od zawsze duchowa więź i głębokie podobieństwo. Ale i rzeki, lasy, drogi także miały swój byt – były żywymi istotami, które mapują naszą przestrzeń i budują poczucie przyna-

---

* Niniejsza praca powstała z inspiracji dr hab. Magdaleny Hawrysz, prof. UZ, której dziękuję za opiekę i liczne wskazówki.

¹ M. Nogaś, *Tłumaczka Olgi Tokarczuk: Ona jest nieporównywalna. Można ją zestawić tylko z Kubrickiem*, <https://wyborcza.pl/7,75517,23453672,tlumaczka-olgi-tokarczuk-ona-jest-nieporownywalna-mozna-ja.html> [dostęp: 3.07.2019].

² M. Gliński, *Olga Tokarczuk wkracza w nowy wiek*, <https://culture.pl/pl/artykul/olga-tokarczuk-wkracza-w-nowy-wiek> [dostęp: 3.07.2019].

³ E. Dłużewska, „*To jeszcze w ogóle do mnie nie dociera*” – mówi nam Olga Tokarczuk chwilę po wiadomości o literackim Noblu 2019, <https://wyborcza.pl/7,75410,25292307,literacki-nobel-2019-dla-olgi-tokarczuk.html> [dostęp: 19.10.2019].

leżności, tajemniczy Raumgeist. [...] Jesteśmy wszyscy – my, rośliny zwierzęta, przedmioty – zanurzeni w jednej przestrzeni, którą rządzą prawa fizyczne. Ta wspólna przestrzeń ma swój kształt, a prawa fizyczne rzeźbią w niej niepoliczalną ilość form nieustannie do siebie nawiązujących⁴.

Przywołane tu fragmenty mogą skłonić do refleksji, czy, a jeśli tak – na ile światopogląd pisarki znajduje odzwierciedlenie w jej języku artystycznym. Innymi słowy, czy światopogląd autorki, dla której tak istotne jest pokrewieństwo wszelkich istot żywych, znajduje wyraz w tym, o czym pisze, ale przede wszystkim **jak** to robi. Stąd zrodził się zamysł niniejszego szkicu, którego przedmiotem zainteresowania uczyniono porównania przyrodnicze w powieści *Prowadź swój pług przez kości umarłych*⁵. Jeśli chodzi o wybór zagadnienia badawczego, to uzasadnia się on tym, że komparacje, które ze swej istoty ujawniają pokrewieństwo odległych na pierwszy rzut oka zjawisk, są szczególnie dobrym polem obserwacji dla uchwycenia charakterystycznego dla prozy Tokarczuk wzajemnego przenikania się różnych elementów świata przyrody, zarówno ożywionej, jak i nieożywionej. Natomiast decyzja o poddaniu oglądowi wskazanej powieści wynika stąd, że przyroda jest w niej nie tylko tłem wydarzeń, ale staje się wręcz równoprawnym bohaterem, który reaguje na działania innych, wpływa na nie, nadaje im dynamikę. Utwór ten bywa wręcz nazywany manifestem ekologicznym⁶, można go uznać za sztandarowy utwór pisarki, promujący konieczność ochrony przyrody⁷.

Szczegółowym celem niniejszej pracy jest analiza porównań przyrodniczych pod kątem ich struktury oraz funkcji, jaką pełnią w powieści. Na tej podstawie będzie można podjąć próbę określenia statusu porównań przyrodniczych w idiolektcie Olgi Tokarczuk.

⁴ O. Tokarczuk, *Czuły narrator*, <https://tvn24.pl/kultura-i-styl/wyklad-noblowski-olgi-tokarczuk-przeczytaj-esej-czuly-narrator-ra991401-2563549> [dostęp: 8.01.2021]. Warto zaznaczyć, że autorka nie ogranicza się tylko do pisanania z czułością o przyrodzie, ale podejmuje działania mające na celu poprawę stanu środowiska, jak również promujące świadomość ekologiczną. Przykładem może być założona w 2019 r. Fundacja Olgi Tokarczuk, zob. P. Jagielski, *Fundacja Olgi Tokarczuk będzie promować kulturę, a także ekologię, prawa zwierząt i społeczeństwo obywatelskie*, <http://kultura.onet.pl/wiadomosci/fundacja-olgi-tokarczuk-bedzie-promowac-kulture-a-takze-ekologie-prawa-zwierz-at-i/w5z79w7> [dostęp: 10.11.2020].

⁵ O. Tokarczuk, *Prowadź swój pług przez kości umarłych*, Kraków 2017. W toku wywodu stosuje się skrócenie tytułu w postaci *Prowadź...*

⁶ J. Kędzierska, *Tokarczuk jest green. Zielona twarz polskiej noblistki*, <http://green-news.pl/452-Tokarczuk-jest-green-zielona-twarz-noblistki> [dostęp: 9.11.2020].

⁷ Akcja powieści *Prowadź swój pług przez kości umarłych* została osadzona na terenach ziemi kłodzkiej w okolicach miejscowości Kudowa Zdrój. Są to tereny poddane stosunkowo słabej antropopresji, czyli działalności człowieka doprowadzającej do zmian w środowisku przyrodniczym (zob. *Antropopresja*, <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/antropopresja;3870024.html> [dostęp: 1.07.2019]), co pozwoliło zachować im swój pierwotny, dziki charakter.

Stan badań w zakresie świata przyrody w prozie Olgi Tokarczuk

Badaniom dotyczącym kreacji przyrody w prozie Olgi Tokarczuk prowadzonym z perspektywy różnych dyscyplin naukowych poświęcono jak dotąd nieliczne opracowania. Jednym z nich jest artykuł Artura Rejtera *Świat przyrody w prozie Olgi Tokarczuk: stereotyp – reinterpretacja – kreacja*⁸. Autor na podstawie powieści *Dom dzienny, dom nocny* oraz *Prawiek i inne czasy* wskazuje, że przyroda w nich jest wszechobecna, a jednym z głównych sposobów jej opisywania przez Tokarczuk są porównania. Pomimo że ich struktura nie jest co do zasady innowacyjna, komparacje (ale i inne środki stylistyczne oraz zabiegi tekstowe) ujawniają subiektywny obraz świata widziany oczami noblistki. Co prawda – jak pisze A. Rejter – autorka przypisuje przyrodzie cechy konwencjonalne, zakorzenione w potocznej świadomości, ale jednocześnie dokonuje ich reinterpretacji, nadając jej niepowtarzalny wymiar, co badacz nazywa konwencjonalnością pozorną⁹.

Wybrane utwory Tokarczuk rozpatrywał również inny badacz – Jan Zgrzywa. W swojej pracy *Porównania w prozie Olgi Tokarczuk*¹⁰, która nie obejmowała wydanego kilka lat później *Prowadź...*, zauważył, że komparacje stanowią jeden z charakterystycznych elementów prozy pisarki. Badając porównania, m.in. przyrodnicze, zaobserwował, że Tokarczuk ukazuje świat zwierząt jako równie rozbudowany, co ludzki. W konstrukcjach tych pisarka w sposób niekonwencjonalny zestawia ze sobą człowieka i jego wytwory z przyrodą. Badacz, analizując komparacje, skupił się na kilku wybranych przez siebie łącznikach (*jak, jakby, niby, podobny do*), natomiast niniejsza praca uwzględnia wszystkie koniunktory, które występują w porównaniach przyrodniczych.

Wspomniany wcześniej Rejter przyglądał się również powieści *Prowadź...*, widząc w niej realizację dyskursu posthumanistycznego, dla którego istotą jest relacja człowieka do innych podmiotów. Szczególnym wyrazem tej idei jest język powieści na wszystkich poziomach struktury i we wszystkich obszarach komunikacji – od ortografii, uwzględniającej indywidualność różnych bytów, przez sposób obrazowania przyrody nacechowany podniosłością, po reinterpretację porządku aksjologicznego w hierarchii bytów¹¹.

⁸ A. Rejter, *Świat przyrody w prozie Olgi Tokarczuk: stereotyp – reinterpretacja – kreacja* „Język Artystyczny” 2004, nr 12, s. 115-139.

⁹ *Ibidem*, s. 121.

¹⁰ J. Zgrzywa, *Porównania w prozie Olgi Tokarczuk*, [w:] *Z zagadnień frazeologii, stylistyki i kultury języka*, red. S. Bąba, P. Fliciniński, Poznań 2006.

¹¹ A. Rejter, *Literatura wobec dyskursu posthumanizmu. Na przykładzie prozy Olgi Tokarczuk*, „Język Artystyczny” 2017, nr 16, s. 27-47.

W podobnym duchu analizuje utwór *Prowadź...* również Małgorzata Wójcik-Dudek¹². Zwróciła uwagę, że przyroda stanowi w nim pełnoprawną postać literacką, sytuowaną na równi z człowiekiem. Co więcej, według autorki artykułu pisarka obnaża w powieści gatunkowy szowinizm człowieka, jego antropologiczną hipokryzję i wynikającą z niej supremację¹³.

Przegląd literatury przedmiotu dotyczącej świata przyrody w prozie Olgi Tokarczuk wyraźnie wskazuje, że to ważny problem pisarstwa noblistki, a zauważone przez A. Rejtera porównania przyrodnicze, jako charakterystyczny środek wyrazu jej twórczości, nie zostały jak dotąd poddane kompleksowej analizie. Wziąwszy pod uwagę tę lukę w badaniach, a także nieszablonowe ujęcie przyrody w powieściach O. Tokarczuk, można uznać, że porównania z komponentem przyrodniczym będą szczególnie atrakcyjnym i interesującym poznawczo przedmiotem analiz.

Analiza formalna porównań

Porównanie jest środkiem stylowym (figurą stylistyczną), zestawiającym dwa zjawiska ze względu na ich pewną wspólną cechę. Stosowane jest głównie w celu wzmocnienia obrazowości i uczuciowości wypowiedzi. Środek ten ma również stały schemat, który przedstawia się następująco: **comparandum** (Cd – przedmiot, zjawisko porównywane), **relator** (R – czasownik o szerokiej wartości kategoryjnej), **tertium comparationis** (Tc – określenie, na czym polega podobieństwo), **comparator** (c – łącznik porównania) i **comparatum** (Ct – człon porównujący)¹⁴. Najczęściej schemat ten jest upraszczany i wygląda następująco: **comparandum + comparator + comparans**. Warto zauważyć, że w języku polskim kolejność członów *comparandum* i *comparans* (*comparatum*) jest dowolna.

Z powieści *Prowadź swój pług przez kości umarłych*, która zawiera 294 strony tekstu, wyekscerpowano 250 struktur porównawczych do niniejszego szkicu, a zatem na stronę przypada średnio ~0,9 porównania. Zgodnie z założeniami sformułowanymi we wstępie szczegółowej analizie poddano tu tylko te porównania, które zawierają komponent przyrodniczy. Jest ich 120 (połowa ogólnej liczby porównań), czyli średnio ~0,4 na stronę. Ogólna liczba porównań w *Prowadź...* jest niewielka. Tadeusz Dworak,

¹² M. Wójcik-Dudek, *Zwierzęta a dydaktyka literatury. Wokół szkolnej lektury powieści Olgi Tokarczuk „Prowadź swój pług przez kości umarłych”*, „Postscriptum Polonistyczne” 2012, nr 2 (10), s. 251-261.

¹³ *Ibidem*, s. 252.

¹⁴ M. Bury, *Porównania utarte i indywidualne w twórczości T. Konwickiego*, <https://ojs.tnku.pl/index.php/rh/article/download/4003/3998/> [dostęp: 26.02.2021].

badając *Pana Tadeusza* Adama Mickiewicza, naliczył 625 porównań¹⁵. Znacznie więcej porównań wyekscerpował Stanisław Mikołajczak w powieściach Henryka Sienkiewicza: *Quo vadis* – 1041, *Krzyżacy* – 1443 czy *Ogniem i mieczem* – 1304¹⁶. Ten sam badacz w pracy *Porównania w prozie artystycznej Waldemara Łysiaka*¹⁷ zlokalizował 493 struktury w *Kolebce*, 481 we *Flecie z mandragory*, 256 w *Wyspach zaczarowanych* oraz 226 w *Cesarskim pokerze*. Mimo małej liczby porównań z odniesieniem do przyrody stanowi ona ważny element w powieści. Obecność natury została przez autorkę silnie zaznaczona poprzez zastosowanie innych środków stylistycznych, jak epitety czy metafory. Rola przyrody została podkreślona poprzez jej oryginalny sposób kreacji w powieści.

Analizując porównania pod względem formalnym, należy uwzględnić cztery kryteria, tzn.: stopień utrwalenia, sposób łączenia między comparandum a comparanssem, szyk obu członów oraz stopień rozbudowania. Kryteria te zaproponowali: Stanisław Mikołajczak (sposób łączenia między comparandum a comparanssem, stopień rozbudowania członu porównującego porównania)¹⁸ oraz Małgorzata Bury (stopień utrwalenia w języku, stopień rozbudowania członu porównującego)¹⁹. Staną się one podstawą poniższych analiz.

Podział porównań ze względu na stopień utrwalenia

Ze względu na stopień utrwalenia w języku porównania można podzielić na dwa typy: utarte i indywidualne. Kryterium podziału wyjaśnia Małgorzata Bury w przywołanym wcześniej artykule, powołując się na Halinę Pietrak-Meiser:

Podział ten uwzględnia stopień utarcia się porównań w języku. A utarcie się danego porównania to – według H. Pietrak-Meiser – *zwyczaj językowy powodujący, że pewne związki są przywoływane i reprodukowane z pamięci jako gotowe jednostki*²⁰. Zatem porównanie utarte to takie, które jest znane i używane przez szerokie grono użytkowników języka polskiego. Porównanie indywidualne natomiast to takie, które się jeszcze nie utarło w języku, jest indywidualnym tworem autora wypowiedzi, stworzonym doraźnie, w zależności od sytuacji²¹.

¹⁵ Wyniki ujął w pracy: T. Dworak, *Analiza porównań w „Panu Tadeuszu”*, https://bazhum.muzhp.pl/media/files/Pamietnik_Literacki_czasopismo_kwartalne_poswiecone_historii_i_krytyce_literatury_polskiej/Pamietnik_Literacki_czasopismo_kwartalne_poswiecone_historii_i_krytyce_literatury_polskiej-r1948-t38/Pamietnik_Literacki_czasopismo_kwartalne_poswiecone_historii_i_krytyce_literatury_polskiej-r1948-t38-s265-297/Pamietnik_Literacki_czasopismo_kwartalne_poswiecone_historii_i_krytyce_literatury_polskiej-r1948-t38-s265-297.pdf [dostęp: 22.02.2021].

¹⁶ S. Mikołajczak, *Porównania w powieściach historycznych Henryka Sienkiewicza*, „Poznańskie Studia Polonistyczne. Seria Językoznawcza” 2011, nr 8, s. 87-112.

¹⁷ *Idem*, *Porównania w prozie artystycznej Waldemara Łysiaka*, [w:] *W kręgu języka polskiego. Śląsko-poznańskie kolokwia lingwistyczne*, red. E. Jędrzejko, Katowice 2001, s. 22-31.

¹⁸ *Ibidem*.

¹⁹ M. Bury, *op. cit.*

²⁰ H. Pietrak-Meiser, *Czeskie wyrażenia i zwroty na tle porównawczym polskim*, Lublin 1985, s. 79.

²¹ M. Bury, *op. cit.*

Te pierwsze (konwencjonalne) są strukturami ogólnie znanymi i powszechnie używanymi. Zbudowane są zazwyczaj według uproszczonego schematu, stąd nazywane są porównaniami prostymi, gdyż skojarzenia w nich utrwalone dotyczą jednej cechy, np.:

Było cicho jak makiem zasiał (171)

Przypadły dwa Psy, jak kamień w wodę (299)

Porównania te doskonale oddają spostrzeżenia i odczucia Duszejko, np.:

Złapano zwierzę wylatywało w górę jak z procy (15)

Matoga zaś jak ognia stara się unikać nazywania mnie po imieniu (29)

Spojrzałam na niego, jakby spadł z księżycy (254)

Porównania indywidualne natomiast są strukturami stworzonymi przez autora, najczęściej dla ujawnienia specyficznej wyobraźni autorskiej. W powieści Tokarczuk porównania te stanowią zdecydowaną większość. Użyte w nich sformułowania są oryginalne, niebanalne, często zaskakujące czytelnika niezwykłością skojarzeń. Często mają rozbudowany człon określający (porównujący), np.:

[przyp. aut. lisy] wyglądały jak służba dyplomatyczna z Królestwa Zwierząt, która przybyła tu na rozpatrzenie sprawy (167)

Gniew zawsze zostawia po sobie wiele pustego miejsca, w które natychmiast, jak powódź, wlewa się smutek i płynie wielką rzeką, bez początku i końca (287)

Zdecydowaną większość stanowią jednak porównania indywidualne. Poprzez zestawienia np. cech i zachowań ludzkich ze zwierzęcymi, przy przedstawianiu wydarzeń przez bohaterkę, przy opisie jej odczuć, obserwacji czy refleksji, czytelnik uzyskuje ogląd jej codziennego życia, jej zaangażowanie w obronę praw zwierząt, np.:

[przyp. aut. przyjezdni] Wszyscy oni przemykali przez nasz Lufcug jak cienie (70)

Rozszerzyłam swoje włości jak samotna Wilczyca (180)

[psy] One były jeszcze bardziej ludzkie we wszystkim niż ludzie (240)

nasze kubki smakowe zestarzały się tak samo jak my (205)

Kiedy się je zabija, a one umierają w Lęku i Grozie, jak ten Dzik, którego ciało leżało wczoraj przede mną (132)

A ludziom wydaje się, że można ze Zwierzętami zrobić wszystko, że są jak rzeczy (240)

Porównań konwencjonalnych jest w powieści zaledwie 13, co stanowi 10,4% porównań przyrodniczych. Z kolei komparacji oryginalnych, autorskich wyodrębniono w *Prowadź...* 112, co stanowi 89,6% analizowanych porównań. Zestawiając dane liczbowe z zakresu obu rodzajów porównań, można zauważyć, że znacznie przeważają struktury oryginalne, co sprawia, że stanowią one ważny składnik indywidualnego stylu autorki.

Porównania te przyczyniają się również do urozmaicenia akcji w utworze. Każde z porównań utartych czy oryginalnych niesie przejrzysty przekaz dla czytelnika. Informują one o wydarzeniach, w których uczestniczy bohaterka, wiele mówią o jej zdrowiu, wrażliwości na piękno przyrody oraz o stanowisku, jakie przyjęła w stosunku do praw zwierząt.

Sposób łączenia między *comparandum* a *comparansem*

W porównaniach w języku polskim najczęściej stosowanym koniunktorem (łącznikiem) jest spójnik *jak*. Wykorzystanie tego neutralnego operatora jest powszechnie używane przez wielu pisarzy. W analizowanym utworze w porównaniach przyrodniczych dominuje właśnie ten operator komparatywny, stanowiąc 75% wszystkich łączników (został użyty przez autorkę 90 razy), np.:

Serce waliło mi jak oszalałe (95)

Wymierzyłam w niego wskazujący palec jak lufę pistoletu (302)

Przepadły dwa Psy, jak kamień w wodę (299)

Autorka wykorzystuje także inne łączniki, które zebrano w poniższej tabeli.

Łącznik	Liczba łączników				Liczba ogółem
	ciało	przyroda nieożywiona	rośliny	zwierzęta	
jak	24	27	9	30	90
jakby	9	8	1	4	22
niż	2	3	–	7	12
przypominać	–	2	1	3	6
niczym	1	1	1	–	3
tak samo jak	–	2	–	–	2
podobne, -y	–	1	–	–	1
niby	–	–	–	1	1
podobnie jak	–	1	–	–	1
jako	24	27	9	30	90

Jak widać z powyższych danych, poza najczęściej występującym w powieści koniunktorem *jak*, pozostałe łączniki występują nieco mniej licznie. Do częstszych należy *jakby*, użyty 22 razy. Występuje on w porównaniach indywidualnych, np.:

[przyp. aut. zwłoki] Krzyżówek i Cyraneczek, małe jak kropki, jakby te ciała Zwierząt były napisanym do mnie zdaniem (297)

I kwiaty w ogródku ma czyste i porządne, wyprostowane i smukłe, jakby uprawiały gdzieś fitness (35)

I domy wyglądały teraz, jakby się przebudziły z ciężkiego snu, w jaki zapada materia, gdy się jej nie niepokoi (176)

jak również w porównaniach utartych, np.:

Dyzio dygotał, jakby miał drgawki (96)

Spojrzałam na niego, jakby spadł z księżycy (254)

Z mniejszą częstością pojawia się koniunktor *niż* (12 ×), np.:

Lepiej jest mierzyć się z zamięcią śnieżną niż ze śmiercią (48)

Długie lata nieszczęścia degradują Człowieka bardziej niż śmiertelna choroba (19)

Pudle są inteligentniejsze, niż się to wszystkim zdaje, choć wcale na to nie wyglądają (210)

Sporadycznie autorka zastosowała czasownik *przypominać* (6 ×), np.:

przyszłość jest ledwie naszkicowana i niepewna, przypomina miraż (195/196)

drewno na zimę leży poukładane w przemysłne sagi, które przypominają spiralę (34)

oraz *podobne* (2 ×), np.:

koryto [przyp. aut. rzeki] zamieniało się w coś podobnego do toru bobslejowego (138)

Powyższe komparatory są łącznikami prostymi. W powieści autorka użyła również struktury, takie jak koniunktory złożone: *tak samo jak* (2 ×), *podobnie jak* (1 ×), np.:

Niektóre Psy bywają głupiutkie, podobnie jak ludzie, i ta Suka na pewno do nich należała (26)

Musi boleć, tak samo jak rzeka musi płynąć, a ogień płonąć (83)

Dzięki zastosowaniu przez autorkę różnych łączników analizowane porównania oddają w sposób prosty, a zarazem plastyczny opisywane zdarzenia, uczucia oraz zachowania ludzi i zwierząt.

Szyk członów

Jak wspomniano wyżej, w skład porównania wchodzi następujące elementy: *comparandum* + *relator* + *tertium comparationis* + *comparator* + *comparans*. Częstym zjawiskiem w literaturze jest opuszczanie niektórych członów w porównaniu oraz zamiana ich kolejności. Zjawisko to opisała Małgorzata Bury, badając porównania w twórczości Tadeusza Konwickiego²². W analizowanej powieści autorka stosuje typową (najczęściej spotykaną w literaturze) kolejność członów: *comparandum* + *comparator* + *comparans*, np.:

Przepadły dwa Psy, jak kamień w wodę (299)

Las traktował jak swoje gospodarstwo (15)

Zwierzę wylatywało w górę jak z procy (15)

²² *Ibidem*.

W tekście powieści znaleźć można jednak trzy porównania, w których przedstawiona jest kolejność członów – najpierw jest człon porównujący, a następnie porównywany, np.:

Jak wyglądamy tu wszyscy widziani jego zmysłami? Jak cienie? Jak wiązki drgań, źródła hałasu? (169/170)

Przypominała kogoś, kto przetrwał Pompeje – jakby cała była przysypana popiołem (68)

Przypominała mi Suczkę Matogę Marysię – taka była nerwowa i rozdygotana (234)

Na szczególną uwagę zasługuje pierwszy przykład, w którym porównania zaczynają się od łącznika *jak*, gdzie człon porównujący jest rozwinięty w formie pytań. Jak dotąd nietypowa konstrukcja porównania nie została nazwana. Ponieważ struktura ta jest niepełna, ograniczona tylko do comparansa, można by ją określić jako porównanie partytywne (częściowe). Zastosowanie takiego zabiegu przez autorkę jest celowe, gdyż szereguje określenia od najmniej (cienie) do najbardziej przyciągających uwagę (źródła hałasu). W porównaniu tym autorka wskazuje na człowieka jako źródło zagrożenia dla życia zwierząt – tu: nietoperza. Dzięki zestawieniu porównań w formie kilku pytań Czytelnik może zastanowić się, kim lub czym jest dla innych mieszkańców Ziemi.

Stopień rozbudowania

W analizie porównań zwrócono również uwagę na stopień rozbudowy linearnej, zaproponowaną przez Mikołajczaka²³. Bierze się tu pod uwagę liczbę składników członu porównującego. Autor wyróżnia porównania, w których człon określający (porównujący) jest jednoskładnikowy (jednoelementowy) – po łączniku występuje jeden wyraz określający lub wyrażenie przyimkowe, dwuskładnikowy (dwuelementowy) – po łączniku występują dwa wyrazy określające, wyrażony grupą składników (wieloelementowy) oraz zdaniem (struktury składniowe). Porównań przyrodniczych z członem określającym 1-składnikowym jest w powieści 33 (26,4%), z członem 2-składnikowym jest 27 (21,6%), np.:

Zwierzę wylatywało w górę jak z procy (15)

Wszyscy oni przemykali przez nasz Lufcug jak cienie (70)

świt, mleczny jak szpitalne żarówki (21)

Było cicho jak makiem zasiał (171)

Struktur z członem określającym wieloskładnikowym (wieloelementowym) naliczono 14 (11,2%), np.:

Moje myśli pędziły jak te ciężkie deszczowe chmury (98)

Deszcz padał i w świetle reflektorów krople stawały się długimi srebrnymi nitkami, jak anielskie włosy na choince (99)

²³ S. Mikołajczak, *Porównania w powieściach historycznych...*, s. 87-112.

pewne Substancje chemiczne syntetyczne, ale do złudzenia przypominające naturalne owa-
 dzie feromony (190/191)

Człony porównujące w komparacjach mogą być wyrażone również w formie zdania.
 W tekście znaleziono 35 (28,8%) porównań z członem porównującym jednozdani-
 owym, np.:

drzewa, które kołysały się równomiernie w rytm niesłyszanej muzykki, jak publiczność na
 koncercie w amfiteatrze (178)

Niebo wisi tu nad nami ciemne i niskie, jak brudny ekran, na którym rozgrywają się nie-
 poskromione batalie chmur (33)

oraz 4 (3,2%) z członem porównującym 2-zdaniowym, np.:

ślady na śniegu dokumentowały tutaj zimą każdy ruch, nic nie mogło umknąć tej ewidencji,
 śnieg starannie jak kronikarz zapisywał kroki Zwierząt i ludzi, uwieczniał nieliczne ślady
 kół samochodów (60)

Małgorzata Bury, analizując porównania w twórczości Tadeusza Konwickiego,
 w grupie porównań o członie określającym wyrażonym w postaci co najmniej dwóch
 zdań wyodrębniła porównania wielokrotne:

Zawierają one [przyp. aut. porównania wielokrotne] kilka (dwa lub więcej) członów okre-
 ślających poprzedzonych łącznikiem porównania²⁴.

W tekście analizowanej powieści naliczono 10 (8,8%) tego typu porównań, np.:

lewą nogą szarpał jeszcze ból, niczym prąd elektryczny, więc stawiałam ją sztywno, jakby
 to była proteza (106)

Dane liczbowe obrazuje zestawienie tabelaryczne.

Typy porównań w powieści	Typy porównań				Liczba ogółem
	ciało	przyroda nieożywiona	rośliny	zwierzęta	
utarte	3	6	2	2	13
indywidualne	31	32	12	37	112
jednoskł. czł. por.	8	8	5	12	33
dwuskł. czł. por.	11	7	3	6	27
wieloelem. czł. por.	3	5	1	5	14
1-zdaniowy czł. por.	11	11	5	9	36
2-zdaniowy czł. por.	–	2	–	2	4
por. wielokrotne	1	5	–	5	10

²⁴ M. Bury, *op. cit.*

Funkcja porównań

W analizowanej powieści wyodrębnione porównania przyrodnicze, posługując się klasyfikacją Małgorzaty Bury²⁵, można ze względu na funkcję, jaką pełnią w tekście, ująć w trzy grupy: pełniące funkcję komunikatywną, ekspresywną i poetycką²⁶. Ich liczbę w tekście obrazuje zestawienie tabelaryczne.

Funkcja porównań	Typy porównań				Liczba ogółem
	ciało	przyroda nieożywiona	rośliny	zwierzęta	
kommunikatywna	22	15	8	30	75
ekspresywna	6	6	2	3	17
poetycka	6	14	2	6	28
ogólna liczba porównań	34	35	12	39	120

Komparacje komunikatywne badaczka definiuje następująco:

Przy tworzeniu porównań pierwszego typu celem nadawcy jest przekazanie konkretnej informacji o przedmiocie, zjawisku opisywanym, informacji, którą partner będzie w stanie zrozumieć. [...] Najczęściej [...] funkcję komunikatywną pełnią porównania, których tłem są realia obecne w świecie otaczającym człowieka.

Takich struktur w *Prowadź...* jest najwięcej. Ponieważ Duszejko jest narratorką powieści i uczestniczką przedstawionych w utworze zdarzeń, to jej obserwacje autorka ujęła m.in. w formie porównań zarówno utartych, jak i indywidualnych, o konstrukcjach prostych i rozbudowanych. Za pomocą porównań pełniących funkcję komunikatywną Tokarczuk ukazuje codzienne przeżycia bohaterki Janiny Duszejko, opisywane przez nią zdarzenia, np.:

dwóch mundurowych zaganiało nas z powrotem na drogę jak stadko Kurcząt (205)

Było cicho jak makiem zasiał (171)

Przepadły dwa Psy, jak kamień w wodę (299)

jej stan zdrowia, np.:

Byłam słaba jak ziemniaczany pęd, który wyrósł w ciemności w piwnicy (106)

lewą nogą szarpał jeszcze ból, niczym prąd elektryczny, więc stawiałam ją sztywno, jakby to była proteza (106)

²⁵ *Ibidem*.

²⁶ Zaprezentowane interpretacje dotyczące klasyfikacji porównań pod względem funkcji mogą miejscami wydawać się niejednoznaczne. Na obecnym etapie badań traktuje się przedstawione wyniki jako wstęp do pogłębionej analizy.

czy spostrzeżenia wynikające z jej poglądów, np.:

A ludziom wydaje się, że można ze Zwierzętami zrobić wszystko, że są jak rzeczy (240)

[przyp. aut. psy] One były jeszcze bardziej ludzkie we wszystkim niż ludzie (240)

Pudle są inteligentniejsze, niż się to wszystkim zdaje, choć wcale na to nie wyglądają (210)

Wiele porównań o charakterze komunikatywnym ukazuje codzienne obserwacje przyrody, życia, wygląd innych postaci czy elementów przyrody, czynione przez bohaterkę, np.:

Kuny. Nie nadałam im żadnych imion, bo nie potrafiłam ich ani policzyć, ani od siebie odróżnić. To, że niełatwo jest je ujrzyć, stanowi ich szczególną Właściwość, są jak duchy (67/68)

Obserwowałam też pewne dwie Sroki i dziwiłam się, że zawędrowały aż na Płaskowyż. Ale wiem, że te Ptaki [przyp. aut. sroki] rozprzestrzeniają się szybciej niż inne i już niedługo będą wszędzie, jak dziś Gołębie (124)

[przyp. aut. przyjezdni] Wszyscy oni przemykali przez nasz Lufcug jak cienie (70)

[przyp. aut. lekarz Ali] Był jasnobrązowy jak włoski orzech (85)

Gnilik Czarny, piękny jak kropka rtęci (188)

Do drugiej grupy porównań należą struktury pełniące funkcję ekspresywną. Małgorzata Bury we wspomnianej wcześniej pracy²⁷ tak je definiuje:

Funkcję ekspresywną natomiast pełnią te porównania utarte, w których związek semantyczny między członami porównywanymi nie występuje lub w których został zatarty. Charakteryzują się one wysokim stopniem nacechowania emocjonalnego. Czynnikiem zachowania żywego związku między treścią a formą nie odgrywa tu ważnej roli. Chodzi bowiem nie o przekazanie jakiejś informacji, lecz o ekspresję, wyrażenie emocji [...].

W powieści komparacje o tym charakterze najczęściej oddają uczucia bohaterki, jak gniew (po znalezieniu zdjęcia, na którym obok ciał upolowanych zwierząt leżały ciała jej psów lub gdy krytykowała kazanie księdza Szelesta w kościele), niechęć (do Komendanta, gdy ten lekceważył jej skargę na Wielką Stopę) oraz emocje i strach (po znalezieniu ciała martwego Komendanta), np.:

Gniew zawsze zostawia po sobie wiele pustego miejsca, w które natychmiast, jak powódź, wlewa się smutek i płynie wielką rzeką, bez początku i końca (287)

Kręciło mi się w głowie i w uszach narastało mroczne buczenie, szmer, jakby zza horyzontu nadciągała wielotysięczna armia (24)

poczułam do niego nagły przypływ niechęci, ostrej jak chrzan (41)

Oprócz uczuć bohaterki, dzięki porównaniom pełniącym funkcje ekspresywne, poznać można jej odczucia (np. smak kawy), sposób patrzenia na świat, ludzi (ich kruchość, bezużyteczność), np.:

²⁷ *Ibidem*.

Kawa była niedobra, rozpuszczalna. Poczułam ją w żołądku jak skurcz (130)

Widzę, jak poruszamy się po omacku w wiecznym Mroku, jak Chrabąszcze złapano do pudełka przez okrutne dziecko (77)

Wielkie drzewo, krzywe i dziurawe, przetrwało wieki i nie zostało ścięte, bo w żadnym wypadku nie dałoby się niczego z niego wykonać. Ten przykład powinien podnieść na duchu takich jak my (293)

Trzecią grupą porównań są komparacje o charakterze poetyckim. Według M. Bury²⁸:

[...] charakteryzują się najczęściej wyszukaniem obrazowaniem. W tych konstrukcjach związek semantyczny między (Cd) a (Ct) jest najczęściej ograniczony. Zestawienie elementów porównywanych odbywa się tu na podstawie nie narzucającego się wprost podobieństwa, a nierzadko ma charakter metaforyczny. Stąd wyrazy tworzące poszczególne człony porównania pod względem semantycznym są często bardzo od siebie oddalone [...].

Porównania poetyckie wyrażają treść w sposób niekonwencjonalny, odmienny od form języka potocznego, oryginalny i często zaskakujący. Ich obecność w tekście wzbogaca go i urozmaica, a jednocześnie, jako jeden z wielu czynników, potwierdza jego literacki charakter.

Poprzez niebanalne i niespotykane zestawienia *comparandum* i *comparans* zastosowane przez autorkę porównania o charakterze poetyckim działają na wyobraźnię czytelnika, pobudzają ją. Dzięki rozbudowaniu komparansa, użyciu dwóch łączników, wyliczeń struktury te uwydatniają i podkreślają cechy członu porównywanego, np.:

[przyp. aut. Drapieznik-Jastrząb] Jest jak Mysz, jak Żaba, jak ścierwo (121/124)

Śpiewaliśmy tak z godzinę, ciągle to samo, aż słowa przestały cokolwiek znaczyć, jakby były kamykami w morzu, które, w nieskończoność obracane przez fale, stają się okrągłe i podobne do siebie jak dwa ziarenka piasku (51)

[przyp. aut. zwłoki] Krzyżówek i Cyraneczek, małe jak kropki, jakby te ciała Zwierząt były napisanym do mnie zdaniem (297)

Niebo wisi tu nad nami ciemne i niskie, jak brudny ekran, na którym rozgrywają się nieposkromione batalie chmur (33)

Niecodzienne i zaskakujące skojarzenia pomagają czytelnikowi lepiej odczuć plastyczność obrazu oraz przybliżają odbiorcy oglądaną przez bohaterkę przyrodę, np.:

szron, jeszcze młody, cieniutki i delikatny jak kosmiczna grzybnia (272)

ślady na śniegu dokumentowały tutaj zimą każdy ruch, nic nie mogło umknąć tej ewidencji, śnieg starannie jak kronikarz zapisywał kroki Zwierząt i ludzi, uwieczniał nieliczne ślady kół samochodów (60)

drzewa, które kołysały się równomiernie w rytm niesłyszalnej muzyki, jak publiczność na koncercie w amfiteatrze (178)

[przyp. aut. Kwiczoły] Poruszają się zwinnie, jak jeden wielki, ażurowy organizm powietrzny (121)
jeden z [...] Jastrzębi, które kołyszą się jak duchy święte na niebie (121)

²⁸ *Ibidem*.

Autorka posłużyła się porównaniami poetyckimi do ukazania elementów otaczającej bohaterkę rzeczywistości, jak wygląd domów, wygląd dzieci przygotowanych do przedstawienia, np.:

I domy wyglądały teraz, jakby się przebudziły z ciężkiego snu, w jaki zapada materia, gdy się jej nie niepokoi (176)

Dzieci [...]. W swoich przebraniach wyglądały nierealistycznie, jak nowa rasa ludzko-zwierzęca, która dopiero ma się narodzić (286)

Komparacje poetyckie oddają także przemyślenia i spostrzeżenia Duszejko na temat życia, które dzięki oryginalnym skojarzeniom, ukazują wrażliwość i przenikliwość bohaterki, np.:

A ta ulewa rzeźnego mięsa, która codziennie spada na miasta jak nie kończący się apokaliptyczny deszcz? (133)

Rzeczywistość się zestarzała, stetryczała, bo przecież podlega ona zdecydowanie takim samym prawom jak każdy żywy organizm – starzeje się (75)

przyszłość jest ledwie naszkicowana i niepewna, przypomina miraż (195/196)

Podsumowanie

Pomimo stosunkowo niewielkiej liczby porównań przyrodniczych w powieści stanowią one ważny i zauważalny element stylu Olgi Tokarczuk. Wywierają znaczący wpływ na akcję oraz są ważnym elementem narracji. Autorka dzięki nim buduje świat przedstawiony, powieść z przyrodą o przyrodzie. Komparacje przyrodnicze ilustrują nie tylko tło wydarzeń, odczucia i przemyślenia bohaterki, ale z racji częstego odnoszenia się do natury czynią z niej równorzędną bohaterkę. Tym samym przyroda traci swoją przedmiotowość. Fakt ten autorka podkreśla w tekście, pisząc wielką literą nie tylko wyraz *Zwierzę*, ale też ich nazwy, np.: *Nietoperz*, *Dzik*, *Suka*, *Psy*, *Wilczyca*, *Sarny*, *Sroki*, *Chrabąszcze* i inne. Wielką literą napisane zostały też wyrazy oznaczające uczucia zwierząt, jak *Lęk*, *Groza*. Są to celowe zabiegi autorki, podkreślające równorzędność zwierząt i ludzi. Użyte przez Tokarczuk porównania przyrodnicze mają w większości charakter kreatywny, charakterystyczny dla autorki, dla jej postrzegania świata. Autorka podkreśla związek człowieka z przyrodą, ukazując jej różnorodne aspekty. Stosuje w tym celu komparacje będące w codziennym użyciu oraz indywidualne, tworzone przez siebie na użytek treści utworu. Na szczególną uwagę zasługują te ostatnie. W wielu z nich autorka rozbudowuje człon określający cechę obiektu porównywanego w formie zdania, podkreślając w ten sposób jego podniosłość lub kilku zdań, stosując dwa łączniki dla uplastycznienia obrazu czy zjawiska.

Kolejnym zabiegiem pisarskim Tokarczuk jest zastosowanie wyliczeń cech tego samego elementu, jak *domy* czy *śnieg*. W niektórych tego typu strukturach każde ko-

lejne porównanie ukazuje cechą mocniejszą od poprzedniej. Pisarka podkreśla w ten sposób ich silniejszą wymowę.

Analizując porównania przyrodnicze, można dojść do wniosku, że natura została ukazana przez Tokarczuk w innym aspekcie, niż jest ogólnie przyjęty. Nie została sprowadzona do elementu komplementującego ludzkie przeżycia, lecz jest niezależnym bytem, zasługującym na szacunek, jakim darzony jest człowiek. Świat ukazany w powieści jest zatem widziany przez autorkę w sposób nieantropocentryczny, odmienny od podejścia konwencjonalnego.

Oryginalne konstrukcje porównawcze, wzmocnienie sugestywności cech elementu obrazowanego poprzez zastosowane wymienione wyżej zabiegi w konstruowaniu porównań, nieszablonowe podejście do świata przyrody składają się na idiosstyl pisarki.

Często też wydobywają one ukryte pokrewieństwo między elementami porównywanymi.

Tekst źródłowy

Tokarczuk O., *Prowadź swój pług przez kości umarłych*, Kraków 2017.

Bibliografia

- Antropopresja*, <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/antropopresja;3870024.html> [dostęp: 1.07.2019].
- Bury M., *Porównania utarte i indywidualne w twórczości T. Konwickiego*, <https://ojs.tnku.pl/index.php/rh/article/download/4003/3998/> [dostęp: 26.02.2021].
- Buttler D., *Porównania w twórczości Stefana Żeromskiego*, [w:] *Stefan Żeromski. W pięćdziesiątą rocznicę śmierci: studia i szkice*, red. Z. Goliński, Warszawa 1977.
- Dłużewska E., „*To jeszcze w ogóle do mnie nie dociera*” – mówi nam Olga Tokarczuk chwilę po wiadomości o literackim Noblu 2019, <https://wyborcza.pl/7,75410,25292307,literacki-nobel-2019-dla-olgi-tokarczuk.html> [dostęp: 19.10.2019].
- Dworak T., *Analiza porównań w „Panu Tadeuszu”*, https://bazhum.muzhp.pl/media/files/Pamietnik_Literacki_czasopismo_kwartalne_poswiecone_historii_i_krytyce_literatury_polskiej/Pamietnik_Literacki_czasopismo_kwartalne_poswiecone_historii_i_krytyce_literatury_polskiej-r1948-t38/Pamietnik_Literacki_czasopismo_kwartalne_poswiecone_historii_i_krytyce_literatury_polskiej-r1948-t38-s265-297/Pamietnik_Literacki_czasopismo_kwartalne_poswiecone_historii_i_krytyce_literatury_polskiej-r1948-t38-s265-297.pdf/ [dostęp: 22.02.2021].
- Gliński M., *Olga Tokarczuk wkracza w nowy wiek*, <https://culture.pl/pl/arttykul/olga-tokarczuk-wkracza-w-nowy-wiek> [dostęp: 3.07.2019].
- Greszczuk B., *Konstrukcje porównawcze i ich rozwój w języku polskim*, Rzeszów 1988.
- Jagielski P., *Fundacja Olgi Tokarczuk będzie promować kulturę, a także ekologię, prawa zwierząt i społeczeństwo obywatelskie*, <http://kultura.onet.pl/wiadomosci/fundacja-olgi-tokar>

- czuk-bedzie-promowac-kulture-a-takze-ekologie-prawa-zwierzat-i/w5z79w7 [dostęp: 10.11.2020].
- Kędzińska J., *Tokarczuk jest green. Zielona twarz polskiej noblistki*, <http://green-news.pl/452-Tokarczuk-jest-green-zielona-twarz-noblistki> [dostęp: 9.11.2020].
- Mikołajczak S., *Porównania w powieściach historycznych Henryka Sienkiewicza*, „Poznańskie Studia Polonistyczne. Seria Językoznawcza” 2011, nr 8, s. 87-112.
- Mikołajczak S., *Porównania w prozie artystycznej Waldemara Łysiaka*, [w:] *W kręgu języka polskiego. Śląsko-poznańskie kolokwia lingwistyczne*, red. E. Jędrzejko, Katowice 2001, s. 22-31.
- Nogaś M., *Tłumaczka Olgi Tokarczuk: Ona jest nieporównywalna. Można ją zestawić tylko z Kubrickiem*, <https://wyborcza.pl/7,75517,23453672,tlumaczka-olgi-tokarczuk-ona-jest-nieporownywalna-mozna-ja.html> [dostęp: 3.07.2019].
- Rejter A., *Literatura wobec dyskursu posthumanizmu. Na przykładzie prozy Olgi Tokarczuk*, „Język Artystyczny” 2017, nr 16, s. 27-47.
- Rejter A., *Świat przyrody w prozie Olgi Tokarczuk: stereotyp – reinterpretacja – kreacja*, „Język Artystyczny” 2004, nr 12, s. 115-139.
- Tokarczuk O., *Czuły narrator*, <https://tvn24.pl/kultura-i-styl/wyklad-noblowski-olgi-tokarczuk-przeczytaj-esej-czuly-narrator-ra991401-2563549> [dostęp: 8.01.2021].
- Wójcik-Dudek M., *Zwierzęta a dydaktyka literatury. Wokół szkolnej lektury powieści Olgi Tokarczuk „Prowadź swój pług przez kości umarłych”*, „Postscriptum Polonistyczne” 2012, nr 2 (10), s. 251-261.
- Zgrzywa J., *Porównania w prozie Olgi Tokarczuk*, [w:] *Z zagadnień frazeologii, stylistyki i kultury języka*, red. S. Bąba, P. Fliciński, Poznań 2006.

Porównania przyrodnicze w powieści Olgi Tokarczuk *Prowadź swój pług przez kości umarłych*

Streszczenie: Celem niniejszego komunikatu jest charakterystyka porównań w powieści Olgi Tokarczuk *Prowadź swój pług przez kości umarłych*. Utwór jest w całości narracją głównej bohaterki, w której zauważyć można nie tylko związek bohaterki z przyrodą, ale i jej ogromny do niej szacunek. Komparacje rozpatrzono pod względem formalnym oraz funkcji, jaką pełnią w tekście. W pierwszej kategorii skupiono się na analizie ich budowy, rodzaju użytych łączników oraz stopniu rozbudowania porównań. Pozwoliło to wykazać, że Tokarczuk niejednokrotnie posługuje się autorskimi komparacjami, często rozbudowanymi. W drugiej kategorii analiza wykazała, że porównania stanowią ważny element w opisywaniu świata przedstawionego w powieści, akcentując postrzeganie przyrody jako samodzielnego, niezależnego od człowieka bytu.

Słowa kluczowe: Olga Tokarczuk, *Prowadź swój pług przez kości umarłych*, porównania, eko-krytyka, świat przyrody, język artystyczny

Nature comparisons in Olga Tokarczuk's novel *Drive your Plow over the Bones of the Dead*

Summary: The purpose of this statement is to characterize the comparisons in Olga Tokarczuk's novel *Drive your Plow over the Bones of the Dead*. Narration in the work is wrote entirely from the main character perspective, in which we can notice not only her relationship with nature, but

also her great respect for it. The comparisons were analyzed in terms of form and function in the text. In the first category, the focus was on the analysis of their structure, the type of connectors used and the degree of development of the comparisons. This allowed Tokarczuk to demonstrate that she often uses peculiar comparisons, often extended. In the second category, the analysis showed that comparisons are an important element in describing the world presented in the novel, emphasizing the perception of nature as an independent from humanity.

Keywords: Olga Tokarczuk, *Drive your Plow over the Bones of the Dead*, comparisons, ecocritics, world of nature, artistic language